Lutherläsaren 106

oktober 2026

Reformationsdagen. Kristian Norrback 3

Minnesruna. Johan Lumme 10

Predikan på Allhelgona (1974). +Helge Hildén 15

Fredrik Gabriel Hedbergs trosuppfattning. Boris Sandberg 22

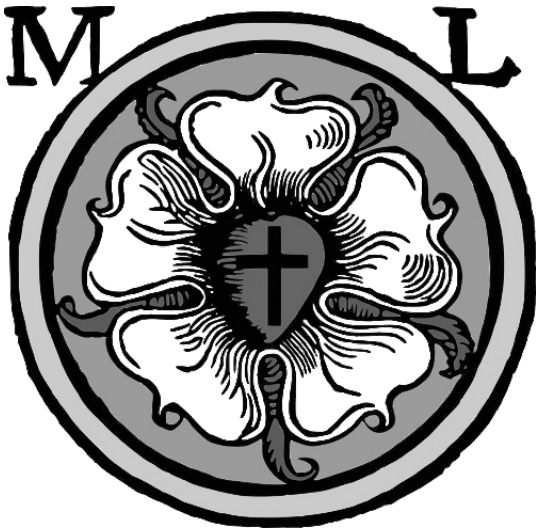
Lutherläsaren har återuppstått

Det här numret utkommer efter ett över tvåårigt uppehåll med *Lutherläsaren* (föregående nummer 105 kom i mars 2024). Både vår ekonomi och våra personliga resurser har varit trängda. Allt arbete med *Lutherläsaren* – skrivande av artiklar och predikningar, översättningar, redigering – görs frivilligt, tidigare ofta vid sidan av annan tjänst (alla medarbetare i det här numret är pensionärer). Frivilliga gåvor täckte kostnaderna för tryckningen och postningen till Finland och Sverige, och några i Norge och Danmark.

Under mellantiden har mer material laddats upp på webbsidan www.lutherlasaren.org . Där finns numren 71–105 i pdf-format. Nytt är ett utdrag ur *Luthers Huspostilla* för varje söndag och helg i kyrkoåret. På sidan finns också information om föreningen Lutherläsarna rf, som ger ut *Lutherläsaren*. Arbetet med webbsidan pågår. Domännamnet och serverhyran utgör också årliga kostnader.

Även om papperstidskrifter i allmänhet har motvind idag, uttryckte föreningens årsmöte i Lappfärd i juni klart avsikten att ge ut *Lutherläsaren* på papper också framöver, så långt det är möjligt. Att ge ut en andlig tidskrift har en lång och fin tradition (till exempel Fredrik Gabriel Hedberg på 1800-talet); alla lutherläsare har inte tillgång till dator; många föredrar fortfarande att läsa en papperssida.

För att möjliggöra detta behövs (igen) era gåvor!
Bankuppgifter finns på bakpärmen.

Reformationsdagen

Tjugoandra söndagen efter Pingst, som i år faller på den 25 oktober, firas i Finland som Reformationsdagen. Evangelieboken har som ingress: "Gud glömmer inte sitt folk utan ger kyrkan tider av förnyelse. Han sänder människor som kallar oss tillbaka till grunden för vår kristna tro, till bibeln och till förkunnelsen om den rättfärdighet som vi äger genom tron."

Reformationen firas på olika sätt i de lutherska kyrkorna. Tidigare var hos oss den tredje av årets fyra böndagar Reformationsdagen, datum för böndagarna bestämdes från år till år. Svenska kyrkan har Sexagesima-söndagen (åtta veckor före Påskdagen) som Reformationsdag, danska folkekirken har ingen viss söndag. Norska kyrkan och många landskyrkor i östra Tyskland firar reformationen den 31 oktober, datumet för de 95 teserna 1517.

Hos oss är **Psalm 46 psaltarpsalm för dagen**, och psalmen borde alltså **visa oss på "**tider av förnyelse i kyrkan, grunden för vår tro, Bibeln, och den rättfärdighet som vi äger genom tron**".**

Psaltaren följde Luther hela hans vuxna liv: som munk och präst skulle hela Psaltaren läsas i tidebönerna (hela Psaltaren varje vecka), som ung professor i Wittenberg föreläste han över Psaltaren (ett par år före teserna), den tyska översättningen av Psaltaren tog han itu med efter Nya testamentet 1522, i den lilla skriften ”Hur man ska be” berättar han mycket personligt om hur ”min Psaltare” ger böneinspiration.[1]

Psalm 46 (Folkbibeln 2015)

1 För körledaren. En sång av Koras söner, / till alamót.
2 **Gud är vår tillflykt och styrka**, /
en hjälp i nöden, väl beprövad.
3 Därför räds vi inte även om jorden ger vika /
och bergen störtar i havets djup,
4 om vågorna brusar och svallar /
så att bergen bävar vid deras uppror. *Sela*
5 En ström går fram med flöden som ger glädje åt Guds stad, /
den Högstes heliga boning.
6 Gud bor där inne, den vacklar inte. /
Gud hjälper den när morgonen gryr.
7 Folken larmar, riken vacklar, /
han höjer sin röst – då smälter jorden.
8 **HERREN Sebaot är med oss,** /
Jakobs Gud är vår borg. *Sela*
9 Kom och se HERRENS verk, /
häpnadsväckande saker gör han på jorden.
10 Han stillar strider över hela jorden, han bryter bågen och bräcker spjutet, / bränner upp vagnarna i eld.

---

1 Luthers ”Hur man ska be” refererades i *Lutherläsaren 103* s. 3-11. Boken utgavs på Artos förlag 2010.

11 "Bli stilla och besinna att jag är Gud, /
upphöjd bland folken, upphöjd på jorden."
12 **HERREN Sebaot är med oss, /**
Jakobs Gud är vår borg. Sela

Das Brünnlein, ”den lilla brunnen”

Luthers översättning av vers 5 är intressant. Hans första översättning 1524 löd: ”*Der Strom mit seine Bächen erfreuet die Stadt Gottes*”... ”strömmen med sina bäckar gläder Guds stad”... – en ordagrann översättning av hebreiskan.

23 år senare (bibelöversättningen reviderades kontinuerligt) lyder versen i Lutherbibeln 1545 (Luthers sista översättning): ”*Dennoch sol die Stad Gottes fein lüstig bleiben / mit ihren Brünlin /*”... ”Guds stad förblir dock ’*fein lüstig*’ med sin lilla brunn”. Hur har ”strömmen med sina bäckar” blivit en ”liten brunn” (och vad blir ’fein lüstig’ på modern svenska)? Det är svårt att veta eftersom vi inte har någon utförlig kommentar av Luther av den här psalmen.

Luthers korta sammanfattningar av psalmerna (summarierna) tar ändå upp saken helt kort: ”Psalmen kallar på Skriftens vis stadens väsen ’liten brunn’, ett litet vatten, som inte kommer att sina inför de stora vattnen, hedningarnas sjöar och hav, det vill säga stora kungariken, fursten- och herradömen, som måste sina och gå under.”[2] Vi förstår kontrasten med det skummande havet i vers 3-4 och det ”lilla vattnet” i Guds stad – evangeliets väg genom en fientlig värld – men hur Luther kom till den senare översättningen får vi inte följa i detalj.

2 St.Louisutgåvan av Luthers skrifter, VII:159.

En sekulär läsare

Vi återvänder till 2026 och föreställer oss hur en modern sekulariserad läsare skulle uppfatta Psalm 46: Han skulle kanske notera att texten delas i tre delar med refrängerna **Gud är vår tillflykt och styrka** i början (vers 2, efter rubriken), vers 1-4, och **HERREN Sebaot är med oss, / Jakobs Gud är vår borg** efter vers 5-8 och vers 9-12. Varje del slutar också med det mystiska *Sela*. Han skulle lägga märka att de tre refrängerna lägger en stämning av tillit och trygghet över hela psalmen. Han har kanske läst på nätet att jorden, bergen och havet i vers 3-4 syftar på ”urkaos” som en parallell till babyloniska myter. Han skulle kanske undra hur judarna föreställde sig att Gud bodde i Jerusalem, bokstavligt? Hur kunde de vara så säkra på att ha Gud på sin sida, Jerusalem förstördes ju åtminstone två gånger? ”Folken” och ”riken” är förstås typiskt för det ”krigiska Gamla testamentet”, men läser han noga skulle han hitta ”Gamla testamentets pacifism” i vers 10: vapnen ska förstöras (som i jultexten Jesaja 9:5). Kanske han trots allt skulle känna en längtan efter den trygghet som psalmen andas i **Gud är vår tillflykt och styrka**. Reformationen skulle han nog inte hitta här.

Luthers summarier

Tillbaka till Luther. 1532 är Luther klar med en ny version av Psaltaren på tyska plus en inledning där han kommenterar översättningsarbetet, hur man steg för steg kommer närmare målet, och ger korta sammandrag av varje psalm (sådana som fanns i början av varje kapitel i gamla Biblar). I *summariet* över Psalm 46 gör han en klar skillnad mellan ”Israels tackpsalm då” och psalmen ”vi” sjunger. Israel tackade ”på den tiden” Gud för hans närvaro och underbara beskydd av Jerusalem mot främmande makter.

> ”Vi däremot sjunger psalmen till Guds lov för att han är hos oss[3] och uppehåller sitt ord och sin kristenhet mot helvetets portar, mot alla djävlars, sekters, världens, köttets, syndens och dödens rasande. För att också vår lilla brun förblir en levande källa, när de andra träsken, pölarna och gölarna börjar stinka och måste torka ut.”[4]

Luther skiljer alltså mellan psalmen som Israels tackpsalm då, i Gamla testamentet, och vår lovsång, i Nya testamentet, med en filosofisk term, hans Bibelhermeneutik. Centrum blir Guds ord, som Gud ”uppehåller”. Det aktuella sammanhanget är hela den kristna existensen, hotad av ”djävlar, sekter, världen, köttet, synden och döden.”

Vår Gud är oss en väldig borg

Våra tankar går säkert till Lutherpsalmen *Vår Gud är oss en väldig borg*, på svenska redan 1536, idag nummer 154 i den finländska psalmboken[5], 237 i *Den svenska Psalmboken* (under ”Förtröstan—trygghet”).

Luther låter refrängen från Psalm 46, der Gott Jakob ist unser Schutz, inleda sin psalm *Ein’ feste Burg ist unser Gott*. I första versen gör han klart att vår fiende är en person, djävulen, som har stor makt och mycken list. Tyskan är mer dramatisk med *Mit Ernst er’s jetzt meint*, ”nu menar han (djävulen) allvar”.

Den andra versen är kristocentrisk, på två sätt: 1) ”vår egen kraft är här för svag”, och 2) ”men för oss går till strid och slag / vår hjälte, Herrens smorda.” Man kunde tänka att psaltarpsalmen inte nämner Messias, men

3 Samma *immánu* ”med oss” i *YHWH Tsevaot immánu, Ps 46:8 och 12*, och *immánu El* i Jesaja 7:14.

4 St.louisutgåvan, VII:159.

5 Finns på www.psalmbok.fi med kommentarer av TD Birgitta Sarelin.

Luther fortsätter med en förbluffande identifikation: *Fragst du, wer der ist?/ Er heißt Jesus Christ,/ Der HErr Zabaoth, / Und ist kein and'rer Gott;* "Du frågar vem han är./ Han namnet Kristus bär./ Vår Herre Sebaot,/ Vem kan stå honom mot." HERREN Sebaot i Ps 46:8 och 12 är alltså enligt psalmen Jesus Kristus [Ps 46 är rik på gudsnamn: *älohím*, *äljón*, *JHVH Tsevaót*, *älohe Jaaqov*, *JHVH*]. Tyskan säger ännu mer: "Han heter Jesus Krist / HERREN Sebaoth, / det finns ingen annan Gud."

Psalmen ansluter sig alltså till den gammalkyrkliga kristologin, "Jesus Kristus ... Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud" ... (nicenum) Det är vad protestanterna vidhöll vid riksdagen i Augsburg, att "vår lära ... icke innehåller något, som står i strid med den heliga Skrift eller den allmänneliga kyrkan eller den romerska kyrkan, så långt denna är känd genom de gamla författarna."[6] Den håller också samman Gamla och Nya testamentet – i HERREN Sebaots och Jesus Kristi person. Att Gamla testamentet skulle ha så stort utrymme i reformationen var ingen självklarhet.

Lutherpsalmen är också en Ordets psalm. Den utpekade fienden, djävulen, har visserligen en imponerande arsenal – men: "Ett ord kan honom fälla." I Ps 46:7 stod det att när Gud "höjer rösten – då smälter jorden." Och vilket är det ordet? Många starka ord kunde citeras; ett kunde vara: **Ordet är nära dig, i din mun och i ditt hjärta, alltså trons ord som vi predikar. För om du med din mun bekänner att Jesus är Herren och i ditt hjärta tror att Gud har uppväckt honom från de döda, ska du bli frälst.** (Rom. 10:8-10)

En bisak: Lutherpsalmen har använts i direkt militära sammanhang, till exempel de svenska trupperna 1632 (och i arbetarrrörelsen på 1800-

6 *Augsburgska bekännelsen* 1530, De förnämsta artiklarna, sammanfattning. Kan läsas på www.logosmappen.net > Konkordieboken > Den augsburgska bekännelsen.

talet!) och inte minst i Finland (jag var värnpliktig 6.12.1988, och visst kändes det starkt när vi sjöng ”Jumala ompi linnamme” i morgondunklet på Självständighetsdagen …). Många har tagit anstöt av sådan användning av psalmen. I fjärde versen avstår vi ändå från ”ära, liv och gods, det allt de taga må”, därtill hustru och barn på tyska, *Nehmen sie den Leib,/ Gut, Ehr', Kind und Weib,/ Laß's fahren dahin* … Allt det är ju sådant som man motiverar ett försvarskrig med – enligt psalmen vill vi avstå allt det för Guds rike! Psalmen är alltså inte speciellt lyckad som ”härsång”.

Sammanfattning

Psalm 46 och dess fortsatta liv i Luthers bibelarbete lyfter alltså fram för oss att det kristna livet alltid är av Guds nåd: Gud är vår tillflykt och styrka, / en hjälp i nöden, väl beprövad. *Allena av nåd, sola gratia*.

Vår frälsning är helt och hållet tack vare Kristus: ”Vår egen kraft är här för svag … men för oss går till strid och slag / vår hjälte, Herrens smorda.” *Allena av Kristus, solus Christus.*

Kristus segerrika kamp mot fienden, djävulen, sker genom hans korsdöd och uppståndelse (faktum) och när han höjer sin röst (Ps 46:7), Ordet, Bibeln, evangelium i kyrkan, ”den lilla brunnen” och den levande källan. *Allena genom Skriften, sola scriptura*.

På så sätt blir vi alltså visade på åtminstone tre av reformationens ”allena” utgående från reformationsdagens psaltarpsalm 46 med hjälp av Luthers kommentarer och psalmdiktning. Vi blir påminda om ”grunden för vår tro, Bibeln, och den rättfärdighet som vi äger genom tron.”

Kristan Norrback

Minnesruna över prosten +Helge Hildén: 1929 –2024

Under studietiden sökte jag ett sommarjobb i Helsingfors och kom att intervjuas av en man som överraskande visade sig vara en ungdomsbekant till morbror Helge.

Han berättade något som var en nyhet för mig: det var i idrottsliga sammanhang de hade råkats och den idrott som förenade dem var boxningen.

– Helge var snabb och träffsäker, sade han, taktisk och systematisk. Han förstod att utnyttja motståndarens svaga sidor.

Sådan den teologiska situationen var i vår lutherska kyrka, kom Helge Hildéns karriär att präglas av många verbala dueller där dessa egenskaper kom till användning.

Ibland kanske det systematiska rentav överbetonades. Helge var noggrann och hade ett utpräglat ordningssinne. Som direktor för Svenska lutherska evangeliföreningen ville han organisera verksamheten i olika sektorer för yttre resp. inre mission, förlagsverksamhet och ungdomsverksamhet. De grundliga direktiv han utarbetade för val av styrelser och arbetsordningen för dessa uppskattades inte alltid till fullo av medlemmarna i en förening där de anställda predikanterna oftast var lekmän och de aktivaste medlemmarna saknade formell teologisk utbildning eller vana vid arbete enligt strikta regler och principer.

Helges akademiska karriär stannade på kandidatnivån – i femtioårsåldern nämnde han tanken på att ”lissa”, skriva en licentiatavhandling, men den kom aldrig till stånd. Sin pastoralexamen för Domkapitlet avlade han vid så unga år att han då ännu inte kunde prästvigas, inte förrän han uppnått lagstadgad ålder. Han kom att bli pensionerad från en kyrkoherdetjänst i Södra svenska församlingen i Helsingfors.

Innehållet i Helges studier, hans skriftliga och muntliga förkunnelse kan sammanfattas i ordet och namnet 'Luther' och det lutherska arvet. Detta arv hade han fått från hemmet, gården *Nykulla* i Sibbo, och den evangeliska väckelserörelsen var hans andliga hem.

Han läste flytande tyska, liksom andra finländska teologer av hans generation, och att döma av den gåva han en gång gav mig ur sin bokhylla (24 band, sorgfälligt försedda med skyddsomslag av självhäftande plast) var **Wilhelm Löhe** en inspirationskälla. Men han läste och kommenterade framför allt **Fredrik Gabriel Hedberg** och de "renläriga" evangeliska. Många böcker och skrifter han lånat eller skänkt mig är flitigt understrukna och i marginalen kommenterade verk av dessa de första generationernas evangeliska teologer.

Arvet från hemmet gjorde honom också tvåspråkig. Fadern **Valter Hildén** var av gammal svenskspråkig jordbrukarstam, mor **Signe** var inflyttad från Pylkönmäki – numera inkorporerat med Saarijärvi. Det var hon som kom med det evangeliska inslaget, sånger ur **Siionin Kannel** [finska Sionsharpan] ljöd i ladugården på Nykulla vid morgonmjölkningen, liksom hade skett också hos "Autuas Antti" [Saliga Antti] Poikonen på Kuoppala gård ytterligare några generationer tidigare.

Under sina sista år som kaplan och kyrkoherde gjorde Helge Hildén flera försök att väcka bibeltrogna präster och lekmän i stiftet till att gemensamt verka för den lutherska trons sak. Han ordnade sammankomster och diskussioner samt även "alternativa" gudstjänster i olika kyrkor i huvudstaden.

De väckte gensvar men det var sämre med uthålligheten hos dem han ville engagera. Han efterlyste ofta "arbetsgemenskaper" i tal och skrift och han startade två enkla tidskrifter – den första var Kyrkligt Forum (eg. Bulletin från arbetsgemenskapen KF), med kaplan **Halvar Sandell** som

närmaste medarbetare. Den blev inte långvarig efter att Helge lämnat den för Lutherläsaren, som däremot visade sig ha framtiden för sig.

Efter sin pensionering bjöd Helge också in till gudstjänster i sitt hem, vid dem var pastor Tord Carlström en ofta engagerad predikant.

Helge var livligt intresserad av och rotfäst i hembygden. Han kom efter sin pensionering att ge ut en liten tidning, Flamma forneld!, med samma format som Lutherläsaren. Den upplevde bara två nummer, antagligen därför att de medverkande, närmast jordbrukare i nejden, nog var intresserade av hembygdsarbetet men mindre vana vid att formulera sig i skrift och att delta i en systematisk arbetsgemenskap för att frilägga och offentliggöra bygdens historia.

När *Nykulla* såldes, var det en stor sorg för Helge, som tillsammans med hustrun Sirkku byggt sitt hem på en höjd i furuskogen strax invid. Helge hade två systrar och en bror – denne äldre broder fortsatte som jordbrukare på ett annat hemman i grannbyn, och varken min mor eller min moster hade efterkommande som stannade i Sibbo.

När också Sirkku avled år 2019, var Helges aktiva tid över. Hans äldsta son Sakari publicerade efter hennes jordfästning ett talande fotografi på nätet, det visade ryggen av en åldrad Helge som i svart hatt och kostym närmade sig hemmets dörr efter minnesstunden. Som rubrik hade Sakari satt det enda ordet: ”Hemåt”. Det ordet var i sig talande och vi, den evangeliska rörelsens barn, tänkte genast på SLEF:s årsbok och kanske på orden ur en sång i gamla Sionsharpan (nr. 23): ”De fly våra år…”.

Fem år senare gick också Helge Hildén hem efter några år på vårdhem i Sibbo centrum. Med hans yngsta son Arno stod jag vid det tomma huset och talade om hur fadern gått hem. Han ”slapp hem” [”pääsi”] förtydligade Arno.

Han blev nittiofyra år gammal och dog gammal och mätt på att leva, ensam och kanske med en känsla av att ha blivit sviken i det jordiska hoppet att släkten skulle leva kvar i fädernebygden.

Han var ändå viss om att orden i nämnda sång gällde också honom och oss alla: ”Men Herren är trofast och trogen”.

Johan Lumme

De fly våra år
Likt brusande strömmen i gryende vår,
Likt fallande löven i skogen,
Men Herren är trofast och trogen.

Han skiftar i nåd
De flyende dagarna efter sitt råd,
Och själv han förbliver oss nära
Att hjälpa, välsigna och bära.

Sionsharpan (1946) 23:1-2

Fredrik Gabriel Hedberg (1811–1893) om ’begagnandet’ av Luther:

”Men allt klarare och bestämdare ser jag det i Herrens ord, att pietisterna med Paavo i spetsen äro på en orätt väg och har farit vilse om den rätta läran. Därav kommer också det, att de numera så litet begagna Luther, men hellre allt annat.”

Predikan på Allhelgona. +Helge Hildén i Oravais 1974

Och han visade mig en flod med livets vatten, klar som kristall, som går ut från Guds och Lammets tron. Mitt på stadens gata, på båda sidor om floden, står livets träd. Det bär frukt tolv gånger, varje månad ger det sin frukt, och trädets löv ger läkedom åt folken. Och ingen förbannelse ska finnas mer. Guds och Lammets tron ska stå i staden, och hans tjänare ska tjäna honom. De ska se hans ansikte och bära hans namn på sina pannor. Ingen natt ska finnas mer, och de behöver inte lampors sken eller solens ljus, för Herren Gud ska lysa över dem. Och de ska regera som kungar i evigheters evighet.

Uppenbarelseboken 22:1–5

Dagens evangelitext har många saligprisningar och många verop. Bland dem fanns denna saligprisning; **”Saliga är ni, som nu gråter, ty ni skall le.”** Och bland veropen fanns ordet: **”Ve er som nu ler, ty ni skall sörja och gråta.”**

Orden talar om den stora omkastningens dag, då det som nu av många aktas som tillgång och fördel skall befinnas ha förlorat sin betydelse och blivit blott till nackdel. Men också tvärtom: på den dagen skall det som nu av många betraktas som nackdel – lidande, problem, svårigheter kors och förföljelse – visa sig ha fört med sig idel välsignelse och fördel.

Hösten är köldens och dödens tid. Hösten predikar förgängelse och slut. Den säger som psalmen (psb 453/1943; 563/1986)

En dalande dag, en flyktig stund är människans levnad i tiden.

Och släktena skifta som löv i lund när sommaren är förliden.

Så sjunka vi här, så redes oss sist en bortglömd grav efter striden.

Kanske har du sedan senaste Allhelgona fått en särskilt handgriplig och hård påminnelse om detta? Kanske har du idag tänt ett ljus på en grav,

som du inte hade räknat med för ett år sedan? Då vet du vad jag avser. Och du kan ana vad Jesus avsåg, både med ”ve” och ”salig”. Med ”ve”: att världslig glättighet och glömskan av livets allvar inte kan hjälpa över livets största fråga: frågan om döden. Men också vad Jesus menar med sitt ”salig”: att Han har en tröst att ge som visar sig stark just där allt annat sviker. Jesus sade: ”Saliga” ...

Vilken är den tröst Jesus tröstar oss med? Jo, först den tröst som ligger i att Han själv kommit oss till hjälp i vår nöd med synd, mörker och död.

Att Han själv gått alla våra vägar.

Att Han själv – som Gud och människa – prövat de kval döden åsamkat oss alla.

Och att Han själv – som Gud och människa (i gudomlig makt att hjälpa och mänskligt medlidande) kommit oss till hjälp.

Genom Jesus har det blivit sant, som Jesaja säger: ”I all deras nöd var ingen verklig nöd, ty hans (Guds) ansiktes ängel (Kristus) frälste dem.”

”Nödens bröd” (Jes. 30:20) skall vi mången gång få äta. ”Denna dag av nöd, bestraffning och förakt,” (Jes. 37:3) skall vi få uppleva. Men i all vår nöd skall där ingen verklig nöd vara, ty i kraft av

- sin egen död och uppståndelse
- sitt ord och sina nådemedel och i kraft av
- tröstens ord till tröst

vinner Guds församling i allt detta en härlig seger.

Guds första sätt är alltså att trösta oss med kunskapen om Kristus.

Men Gud har även ett andra sätt att trösta , som hänger samman med detta första och bygger därpå:

det är att visa för oss vart Han för sitt folk efter sorgens och nödens svåra tid. Hurudant målet är. En sådan undervisning har vi i våra textord.

Oss visas

DET NYA JERUSALEM

Och vad säges? Hur skall där vara?

Jo, ”Saliga...! Eller som Johannes såg i sin syn:

Vad Johannes såg i sin syn på Patmos var någonting som kunde kallas ”alltings återställelse.” Texten är ju ur Bibelns sista kapitel. Det återknyter till Bibelns början, skapelsen, paradiset. Liksom där – enligt 1 Mos. 2:10 – fanns floder, som gick ut ”från Eden” och ”vattnade lustgården”, så skall i det nya Jerusalem finnas ”en ström”.

Såsom i paradiset fanns – förutom ”kunskapens träd på gott och ont” även livets träd, så står här vid den kristallklara strömmen ”livsträd, som gav tolv skördar” och bar frukt var månad.

Enligt det löftet som finns i denna syn, skall alltså Gud, för Kristi skull återställa paradiset, återupprätta och slutligt återställa vad syndafallet skadat. Och det skall ske för alla dem, för vilka synd och värld blivit en plåga och för vilka Guds nåd i Kristus blivit ett ljus, en glädje och ett hopp.

Bilden Johannes ser är mycket åskådlig! Men vad säger den?

Jo, först talar den om renhet, rening och reningens nödvändighet.

I denna samma uppenbarelse säges mycket strängt, att till det nya Jerusalem kommer inga ”hundar, trollkarlar, otuktiga, dråpare och avgudadyrkare, sådana som älskar lögn” osv. De måste stanna utanför. (Uppb. 22:15)

Hur skall då vi kunna komma därin, som i vår sorg över världen, synden och döden måste sörja allra mest över oss själva? Vi som är av hundars,

trollkarlars, otuktigas, dråpares och avgudadyrkares natur? Vi, som måste säga: ”I oss, i vårt kött - i vår syndiga natur -finns intet gott?” (Rom. 7:18)

Vi kommer härin – säger bilden – genom det kristallklara vattnet.

Det är någonting mycket väsentligt som sägs i en detalj i bilden. Det står om strömmen: ”Den gick ut från Guds och Lammets tron.”

Och vad vill det säga?

Jo, att allt bygger på

- att Gud var i Kristus och försonade världen med sig och icke tillräknar oss våra missgärningar.
- att Gud gett denne Kristus, sin Son, vår rättfärdiggörare, del av sin allmakt; såsom Jesus sade: ”Mig är given all makt” ... och
- att denna Kristi del av Guds allmakt kommer till synes i att ”Herren sagt till vår Herre: Sätt dig på min högra sida, till dess jag lagt dina fiender dig till en fotapall” ...

Att strömmen utgår från Guds och Lammets tron innebär:

RENINGEN ÄR KRAFT AV KRISTI BLOD och

RENINGEN ÄR KRAFT AV KRISTI ALLMAKT.

Denna rening i kraft av Kristi blod och i kraft av Kristi allmakt kommer oss nu till personlig del genom en ”ström”, genom ett vatten: dopets vatten. I kraft av sin fullbordade gärning på Golgata och i kraft av sin delaktighet av Guds allmakt säger Jesus: ”Mig är given all makt” ...

Men vad innebär att även det himmelska Jerusalem skall vara byggt kring strömmen från "Guds och Lammets tron"? Det måste innebära, att i evigheters evigheter, i Guds stad och i helgonens skara, ingen annan grund skall erkännas till frälsning än förlossningen i Jesu Kristi blod.

Synen som Johannes såg visade emellertid även tolv livsträd vid strömmen i det himmelska Jerusalem. Vad avser de?

Det att de växte vid strömmen avser tydligen utan tvivel att "av Kristus, till Kristus och genom Kristus är allt." Inte blott reningen utan allt. Då träden växte vid strömmen ligger däri att de hade sin näring ur det kristallklara renande vattnet, det som hade sin upprinnelse vid "Guds och Lammets tron", alltså ur syndernas förlåtelse i Kristus Jesus!

Men träden stod där dock självständiga, vart för sig, på stranden - alldeles som livets träd en gång i tidens morgon i lustgården... Vad avser de?

Tolvtalet för oss troligen lätt vilse: vi tänker på Israels tolv stammar. Mera tänkbart än detta är att med de tolv avses den "apostlarnas grundval", som Paulus nämner, för vilken Kristus är hörnstenen. Apostlarna är ju de, som liksom "öst" åt oss ur källan Kristus: vi känner ju ingen Kristus och har därmed heller ingen Kristus utan den apostoliska undervisningens grund.

Denna apostoliska grund består emellertid enligt apostlarnas egen undervisning inte blott i ord, utan även sakrament, och därtill och därvid inte blott i rening, utan även i liv, uppståndelse och uppståndelseliv med Kristus.

Jesus sade en gång till Martha vid Lasarus grav: "Jag är uppståndelsen och livet. Den som tror på mig, han skall leva om han än dör. Och var och en som tror" ...

Jesus själv var m.a.o. för Martha, Maria och Lasarus det personifierade livsträdet, som nu strax skulle visa sin kraft i Lasarus uppväckande.

Ett sådant livsträd och på ett lika sätt är Kristus emellertid genom alla tider för alla människor just genom den apostoliska grundvalen och genom sitt oss anförtrodda ord och sakrament.

Därför säger aposteln om dopet (Rom. 6): "Eller vet ni inte att alla vi som är döpta till Kristus Jesus är döpta till hans död? Vi är begravda med honom genom dopet till döden för att leva det nya livet" ...

Därför säger Jesus själv om både sitt ord och sitt instiftade sakrament: "Jag är det levande brödet ... Om någon äter av det brödet (tror ordet, åtnjuter sakramentet) skall han leva till evig tid".

Och över allt detta ljuder Jesu ord från Lasarus grav, orden till Martha: "sade jag inte, att om du trodde, skulle du se Guds härlighet". (Joh. 11:40)

Med allt detta är det nu en märklighet som du säkert redan märkt: Johannes syn gäller det tillkommande, det nya Jerusalem. Men det han ser där har sina rötter i vår nuvarande tillvaro:

- denna värld
- Kristi tid
- och vår personliga nådatid.

Liksom syndafallet skedde här i tiden, är förlossningsgrunden lagd här i tiden.

Liksom paradiset stängdes här i tiden, öppnas det åter här i tiden.

Liksom livsträdet till liv stod mitt i ett paradis på jorden, lika står Kristus själv oss till liv i vår mitt genom ord och sakrament, medan nådens tid varar.

Häri ligger två väsentliga sanningar:

1) att redan nu - redan i nådens tid, redan denna dag - bjudes dig Guds nåds hela fullhet. Här är nöden - här är även nåden. Här är synd och död

och grav; här - redan här emellertid även rening, uppståndelse och liv, i tron.

2) att blott den som funnit vägen till medborgarskapet, blott den har även där riket; blott den som redan här funnit barnaskapet, blott den har där arvet; blott den som här helgats av Kristus till rening och liv, blott den står helgad en gång i helgonens skara.

Det säges ju: att "Guds och Lammets tron skall stå därinne" i denna nya stad. Och det säges att ljuset i denna nya stad skall vara den Gud som frälst oss genom strömmen och livsträden.

Låt oss därför denna dag med glädje säga:

> Tack, käre Herre Jesus att Du själv lagt grunden, själv utvalt oss och kallat oss, själv i oss begynt ditt goda verk. Bevara oss Gud i din Sons frälsning. Bevara oss till den slutliga förlossningens dag, då du gör allting nytt ...

Fredrik Gabriel Hedbergs trosuppfattning i uppgörelse med pietismen

Prosten Boris Sandberg har digitaliserat Ludwig Wennerströms biografi över Hedberg (1811–1893): Fredrik Gabriel Hedberg, hans lif och werksamhet. Bigrafisk teckning af Ludw. Wennerström, kyrkoherde (Helsingfors: Lutherska Evangeliföreningens i Finland förlag, 1896).

> Det mödosamma arbetet börjar med att få texten i frakturstil i digital form och fortsätter med ändringar av gammal stavning och annan modernisering. Boris Sandberg ber alla som är intresserade av projektet att kontakta honom per e-mail: borissandberg@icloud.com

Är projektet mödan värt?

Jag tror det. 1. Hedberg beskriver den andliga kampen han hade att utstå. Man känner igen situationen och hans tankar kan vara oss till hjälp när vi råkar ut för den andliga kampen. Kampen: synd – förlåtelse – synd – osv.

2. Boken beskriver också hur kristendomen kan uppfattas – på två sätt i det här fallet. Diskussionen mellan pietisterna (bl.a. Paavo Ruotsalainen) och Hedberg var ganska hård. Enkelt uttryckt handlade det om tro och gärningar.

Samma diskussion fördes på 1950- och 60-talet mellan *Kyrkans Ungdom* som grundades 1920 (det årtionde då många svenskspråkiga organisationer kom till i Finland) och *SLEF* som kom till redan 1873. KU betonade ”Kristus i oss”, SLEF ” Kristus för oss”, eller begreppen ”helgelse”/”tro”, ”subjektiv (personlig)”/”objektiv”.

3. Hedbergs troskamp resulterade i att den evangeliska rörelsen grundades. Vi senare generationer har en skyldighet att bevara hans andliga arv (bl.a. hans troskamp) och föra det vidare.

Några centrala begrepp: Kyrka i kyrkan

Ärkebiskopen Melartins (1780–1847) åsikt om konventiklar: ”Ingen vare sig världslig eller andlig styrelse vill hindra en tillbörlig husandakt, som sker i stillhet och till verklig uppbyggelse. Men conventiklar, som åsyfta upprättandet av en kyrka i kyrkan, ett särskilt samfund, berättigat att fördöma alla som ej höra därtill, att utså hat och bitterhet emot alla, som ej bära samma stämpel av klädedräkt/åtbörder m. m., måste förhindras, om fred och lugn inom kyrkan och inom det husliga livet skall kunna bibehållas."

Folkkyrkans biskopar och präster var rädda för att den evangeliska väckelsen skulle bli en kyrka i kyrkan eller till och med att man skulle grunda en ny kyrka. I vår tid förekommer samma rädsla, men nu gäller det inte bara den evangeliska rörelsen utan nu är man rädd för de s.k. kyrkans missionsorganisationer och i synnerhet efter att *Kyrkfolket* registrerat sig.

Kyrkfolket (på finska Kirkkokansa) är ett finländskt samarbetsnätverk och förbund som samlar bibelfokuserade väckelserörelser inom och i anslutning till Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

Redan från 1999 grundades *Lutherska Missionsstiftet* som kyrka utan några som helst kopplingar till folkkyrkan.

Pietismen kontra Hedberg

Wennerström skriver: ”Mot tvivelsmålen och avsaknaden av inre försäkran om nåd sätter Hedberg här, i motsats till pietismens handlande, Guds fasta, dyra nådelöften i Ordet. Ett beaktansvärt framsteg, som gör det omöjligt för Hedberg att kunna helt uppgå i pietismen.”

Hedberg skriver sommaren 1839 till Jonas Lagus (1798–1857) följande:

”Dock om jag vågade anmärka något däremot, så förefaller det mig … att deras åsikter i läran om den dagliga bättringen mer smakar av lag än evangelium? … Då de t.ex. skola yrka på: ’att en benådad själ på de tider då hon saknar hos sig andens tydliga vittnesbörd bör anse sig såsom stående utom nåden, under lagens dom, för att sålunda genom lagens tuktan drivas till Kristus, av vilkens försoning hon dock inte får hämta tröst, förrän Guds Ande åter meddelar henne sitt tydliga vittnesbörd om benådning.’ En sådan lära tycker jag vid närmare eftertanke inte rätt väl stå tillsammans med apostlarnas. Paulus säger ju: ’Kristus har friköpt oss från lagens förbannelse genom att bli en förbannelse i vårt ställe.’ (Gal. 3:13) ’Till denna frihet har Kristus gjort oss fria … Ni är kallade till frihet, bröder. Låt bara inte den friheten ge köttet något tillfälle.’ (Gal. 5: 1,13) ’Så finns nu ingen fördömelse för dem som är i Kristus Jesus … Om ni lever efter köttet kommer ni att dö. Men om ni genom Anden dödar kroppens gärningar kommer ni att leva.’ (Rom. 8:1.) ’Ni har inte fått slaveriets ande’ o. s. v. (Rom. 8:15)”

Syndakännedomen

I vår tid vill man helst inte tala om synd. Man undviker att nämna syndafallet, arvsynden, helvetet eller förtappelsen. I stället talar man hellre om att vi är skapade till Guds avbild, om Guds allomfattande kärlek. När Gud skapade människan skapade han henne till sin avbild. Nu är tyvärr den avbilden totalt förstörd genom syndafallet enligt Bibeln och Bekännelseskrifterna. Vissa egenskaper hos människan påminner om Gud, men det gör inte saken bättre i andlig mening.

I sitt andra brev från Pemar till hemmet skriver Hedberg: ”Han (Jesus) måste rätt grundligen få uppdaga för oss vårt gränslösa syndaelände, för att sedan själv åter hela oss och ge oss liv.”

Han skriver vidare: ”Således är det nu inte underligt, men det är påkostande, att vi armlingar [arma människor] dagligen känns vid brister och svagheter, vi vet ju också, att syndafördärvet eller arvsynden i oss inte blir fullkomligt utrotad förrän i döden. Vad ska vi då göra? Jo, fly dagligen och stundligen med allt vårt elände till försoningsblodet, där söka ny rening och ny försäkran om delaktigheten i Jesu Kristi fullkomliga rättfärdighet som gäller i all evighet.” Stöd för det här tar han hos Paulus (Rom. 7). ”Knappt hade, Paulus klagat: ’jag arma människa’ m.m. förrän han strax sjunger en annan visa: nämligen, mitt under känslan av syndaeländet, börjar han prisa Gud, som sänt sin Son i världen till syndares frälsning och säger han: ’Gud vare tack genom Jesus Kristus, vår Herre.’”

Hedberg hade en förtrolig brevväxling med sin mor. Till henne skrev han samma dag: ”Vårt stora syndaelände, vår svaghet, bristande kärlek, fel och förseelser, är visst en besvärlig börda för själen, som hungrar efter rättfärdigheten och ville gärna bevisa sin Frälsare en bättre lydnad för Hans outgrundliga kärlek till oss. ”

Självkännedomen

Hedberg tar ändå inte avstånd från nödvändigheten av syndakännedom trots att han hellre vill betona nödvändigheten av att i tro se på Kristus – vilket ju är målet. Han förstår att kännedom om synden är en nödvändig förutsättning för en sann tro på försoningen i Kristus. Syndakännedomen är nödvändig också för den som kommit till tro på Kristus Jesus - inte bara för den som ännu inte tror. Hedberg skriver i Trons lära till salighet (1843) där han använder ganska negativa ord (s. 126): ”Beflita er i stället

oavlåtligt, i kännedomen om allt ert syndaelände och er egen oduglighet, att i en allt mer enkel och fullkomlig tro ta emot och just för er egen del äga Kristi förtjänsts och rättfärdighets nådeskatter.”

Det är en nödvändig övning för att vi ska behållas i nåden.

Som en sammanfattning skriver han (s. 82): ”Och vartill skulle väl syndakännedomen annars tjäna, om den inte skulle bereda oss till Kristi kunskap; vartill lagens tuktan, om inte till Kristus?”

Utan lag – ingen självkännedom

Hedberg säger således här, att lagen är nödvändig för att man skall upptäcka synden och för att göra människan så förskräckt, förödmjukad och försagd, att hon förtvivlar om sig själv och längtar med ängslan efter hjälp. Här är således allt som hör till den föregående bättringen: syndakännedom och -sorg, ånger och strävan och längtan efter att bli fri från synden. Angående lagens ämbete heter det vidare: ”Vilken nytta för det med sig, att människan genom lagen blir så nedslagen till jorden och likasom med en stor, väldig hammare sönderkrossad? Svar: Det hjälper till så att nåden kan få obehindrad tillgång till oss. Och är således lagens tjänare, som banar väg för nåden; så att Gud skall kunna utöva sin rätta, egentliga uppgift: att upphöja de förnedrade, mätta de hungriga, upplysa de blinda, trösta de fattiga och elända, göra syndare rättfärdiga, de döda levande.”

Lag och evangelium

I ett långt brev till Ruotsalainen skriver Hedberg: ”Med dessa den självvalda andlighetens och otroskampens stadgar har du bragt Guds folk i träldom och tröttat ut det vida mer än Galaternas falska apostlar gjorde det i forna dagar. Detta har likväl av dig likasom av dem skett under sken och namn av evangelium, ehuru i själva verket emot evangelium.”

Hedberg skriver skarpt till Ruotsalainen: ”Och därför har det inträffat att väckta och rättfärdiggjorda själar genom ditt lagiska evangelium slutligen blivit uttröttade och hoptals fallit tillbaka i uppenbar säkerhet eller i grovt skrymteri, i det de inte längre förmått uthärda det gnagande samvetet och den trälaktiga verkheligheten, i vilket de blivit inlärda. Och sålunda har du med din bedrägliga lära bundit otaliga själar, dem Guds Son gjort fria (Joh. 8:36) och därmed gjort satan en stor tjänst. Men om du själv hade förblivit i evangeliets sanning, så hade du även efter apostlarnas försyn förmanat andra att bli ståndande ’i tron och Guds nåd’ (Apg. 13:43 och 14:22). Och då skulle de ha förstått, att Kristus och nåden inte förändras, liksom människans tillstånd och känslor växla, utan de skulle ha lärt att i allehanda inre tillstånd, emot alla känslor, emot lagens domar, emot Guds vredes förskräckelser och satans anlopp tro, att i Kristus en evig nåd och rättfärdighet uppgått för syndare och att de blir rättfärdige utan förtjänst, av Hans nåd genom den förlossning som i Jesus Kristus skedd är (Rom. 3: 34). Men så behagade det inte dig att lära, och därför har du med din trälaktiga lära om kampen så uttröttat den största delen av de väckta själarna, att de av misströstan nödgats återgå till världen; de andra åter, som ännu följer dig, har du förfört till en falsk andlighet och till en fåfäng bidan i otro, liksom Judarna ännu, jämte er, vänta en kommande Messias.”

Hedberg beskylldes för att vara *antinomist* vilket han förkastade med det skarpaste. Hedberg ansåg att man skulle predika både lag och evangelium. Att Hedberg betonade evangeliet så kraftigt berodde på att Ruotsalainen höll så hårt fast vid lagen och troskampen. I och med Ruotsalainens lagförkunnelse hade lagen blivit predikad, nu behövdes evangeliet. Wennerström återger Hedberg: ”Jag avsäger mig således all verklig antinomi.”

Nådens ordning (s. 195 i boken)

Påståendet att Hedberg skulle förkasta eller vända upp och ned på all salighetsordning är inte berättigat, vilket framkommer tydligt här ovan. Men sant är, att han inte dess närmare än vad som framkommit i det tidigare sammanställt i en ordnad följd de moment, som hör till en kristlig nådens eller salighetens ordning.

Den förnuftiga salighetsordningen fordrar av syndaren allra först tillräcklig syndasorg. Frågas då: när är syndasorgen tillräcklig?

Wennerström: ”Hedberg ville alltså, att kraften till det goda, till den rätta bättringen och det verkliga övervinnandet av synden, Jesu nåd, skulle så tidigt som möjligt genom evangeliets ord tillföras den av lagen tuktade, nödställda människan, på det hon verkligen skulle komma sig före och i Herrans kraft (d.ä. genom nåden) kunna någonting uträtta. Detta kallade nu Ternström att vända upp och ned på salighetsordningen. Jag kan det inte, utan ser häri den rätta början. Herren Gud förekommer mig med sin nåd, tuktar mig med sin lag, upplyser mig medelst sitt evangelium, lär mig som nödställd att fly till Hans barmhärtighet i tro, och så blir jag rätteligen omvänd, rättfärdigad, pånyttfödd och helgad.”

Lärans renhet

Hedberg studerade Skriften grundligt, också på grundspråken, och han argumenterade med Bibelns ord. Jesu och apostlarnas lära är normen för tro och leverne. Wennerström skriver:

”Hedberg opponerade sig. Och inte gjorde han pietismen orätt, då han påpekade denna dess brist. Hedberg grep dock inte ur luften de invändningar han gjorde, utan han stod för dem. Man kan hysa beundran för Speners djupa fromhet och hans glödande nit för tändande av en levande kristendom, man häpnar för de storverk Franckes varma kärlek

åstadkom o.s.v.; men rätt har man dock att pröva deras lära och att göra anmärkningar däremot, ifall av fog. Och den anmärkningen ha andra mera betydande personligheter än Hedberg gjort, att liksom den lutherska ortodoxin löpte fara att under det stora nitet för lärans renhet förbise själva livet, kristendomens sköna huvudsak, så råkade *Pietismen* återigen, i sin ävlan för livet, ut för frestelsen att inte taga det så noga med läran."

Hedberg vidare: "Men allt klarare och bestämdare ser jag det i Herrens ord, att pietisterna med **Paavo** i spetsen äro på en orätt väg och har farit vilse om *den rätta läran*. Därav kommer också det, att de numera *så litet begagna Luther, men hellre allt annat*."

Trons plats

Beskrivning av pietismen, enligt Hedberg: "När det nu genom hans egen bekännelse kom i dagen, att han ingalunda vågade tala om synnerliga framsteg, utan fortfarande hade att strida hårt mot sin gamla Adam, ja, då måste han ned, då fick han inte längre tala om sin tro, då måste han uppge sin förra saliga trosförvissning och åter — vända tillbaka till just samma punkt, från vilken han utgått, för att ånyo bida, längta, trängta och så möjligen åter få en nådeblick av Frälsaren, men därpå igen börja från början, utan att någonsin i detta livet komma till den trons stadga, som uttalar sig i Pauli ord: 'Jag vet, på vem jag tror och är viss — att Han förmår bevara mitt betrodda gods intill den dagen'."

Trons rätta väsen

Anders Wilhelm Ingman (1819–1877) åter i sin bok Hedbergianismen är intet nytt; eller Dr Luther och Jac. Schenk**, sid. 36—41 och 169—174 utlägger han trons väsende sålunda, att det skulle bestå i "den av lagen förskräckte syndarens kämpande, sökande och farande efter visshet och vittnesbörd om Herrens hjälp."**

Men huru fattade då Hedberg trons väsen, vari består tron? Han svarar själv: ”Enligt bibeln är tron ’en övertygelse om det man hoppas, en visshet om ting som man inte ser.’ (Hebr. 11:1) Och i överensstämmelse därmed lär Martin Luther och den lutherska kyrkan enhälligt: ’Den rättfärdiggörande tron är en livaktig och fullkomlig förtröstan (solia fiducia) på Guds nåd, så säker, att en människa skulle tusen gånger hellre dö än låta sig berövas samma förtröstan.’ Så har även vi, genom Guds nåd, fattat, lärt och lär den saliggörande trons rätta väsende.”

Hedberg säger vidare: ”Om denna visshet om Herrens hjälp och nåd inte får grundas på Hans löften i Ordet; så måste den sökande själen följaktligen fara efter ett sådant inre vittnesbörd, som består i en av Ordet oberoende mer eller mindre kännbar uppenbarelse i det egna hjärtat. Trons väsen skall nu således bestå i sökandet och farandet efter en sådan inre uppenbarelse, då det i hjärtat, mer eller mindre kännbart, förnimmes: ’nu har du nåd.’ Och emedan nu en sådan känsla i det bedrägliga och föränderliga människohjärtat naturligtvis inte länge kan förfaras; så gäller det att åter under ’mycken otro och tvivel’ kämpa, söka och fara därefter, till dess att någonting dylikt igen erfares, – tills man åter (för att nyttja Paavos ord) ’får invärtes känna: nu vågar jag tillägna mig Kristus såsom min hjälpare,’ eller ’tills man får invärtes känna, att man har en kännbar nåd.’ I detta beständiga ’sökandet’ efter en sådan invärtes känsla och, sedan densamma åter försvunnit, i ett ånyo fortsatt ’sökande och farande’ anser nu våra motparter uppenbarligen vara trons sanna väsende och liv."

Boris Sandberg

– Artikeln har förkortats av utrymmesskäl.

Lutherläsaren ISSN 1455-1527 (print) utges av föreningen Lutheräsarna rf, och sänds gratis den som anmäler intresse

Numret finns även på webbplatsen www.lutherlasaren.org > Tidskriften ISSN 2737-0372 (online)

Ansvarig utgivare: Kristian Norrback, Malax, knorrba@gmail.com 050 9195 704

Föreningen är helt beroende av era gåvor

Lutherläsaren rf FO 3055 254-3

Bank: Nordea Kristinestad

IBAN FI08 2026 1800 0072 90

BIC NDEAFIHH